

ПРОУЧВАНИЯ ВЪРХУ ПОЧВИТЕ КАТО РЕСУРС ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА БИОЛОГИЧНА ПРОДУКЦИЯ. ПРЕЦЕНКА НА ПРОИЗВОДСТВОТО И КОНТРОЛА ВЪРХУ БИОЛОГИЧНА ПРОДУКЦИЯ В БЪЛГАРИЯ

Миглена Пейчинова*, Ботьо Захаринов*, Байко Байков**

*Нов български университет, София

**Лесотехнически университет, София

Investigations of Soils as Resource for Biological Production. Estimation of the Production and the Control on Biological Product in Bulgaria

M. Peichinova, B. Zaharinov*, B. Baykov***

**University of Forestry, Sofia, Bulgaria*

***New Bulgarian University, Sofia, Bulgaria*

В страните от ЕС с биологични култури са заети между 2% и 10% от общите земеделски терени. Директивите на общността обаче задължават всички страни членки да увеличат площите си с биопродукти до 20% през 2010 г.

Биологичното производство на продукти в растениевъдството и животновъдството в България е императив не само с оглед на възможностите за експорт. До 2013 г. се очаква рязко да се увеличат и площите за производство на биопродукция. Ако сега те се отглеждат върху 0,6% от територията на страната, до 2013 г. тези площи трябва да достигнат 8%.

Key words: biological production, soils, plant-growing, control

През последните две десетилетия правителства и политици лансират тезата, че икономическите перспективи на България са туризмът и екоземеделието. И докато под знаменателя "развитие на селското стопанство" държавата безуспешно се бори с връщането на собствеността, наследството на ТКЗС-та и раздробеността на земята, биоземеделието само си проправя път към западните пазари.

Обратно на общоприетата практика българските биопродукти първо станаха популярни на световния пазар. Те отдавна се продават в Холандия, Германия, Швейцария, Великобритания, Франция, САЩ и Австралия, макар и под чужди търговски марки. Едва сега фирмите от бранша правят плахи стъпки и в страната. И пазарът на т. нар. organic food продължава да изглежда като далечно бъдеще за България.

По данни от производители с биоземеделие в България се занимават около 20 фирми, но има и много дребни фермери, които произвеждат по тяхна поръчка. Според Апостолов (2007) от фондация "Биоселена" и сдружението "Биопродукт БГ", обединяващи биофермерите в страната, делът на българските биопродукти е под 1% от пазара на такива стоки в света. В световен мащаб делът на биопродуктите от общия пазар на хранителни продукти пък е между 1,5 и 2%. Международният пазар обаче непрекъснато се разраства, като годишният ръст е около 15%, посочва Андонова (2007), представител на сдружението "Биопродукт БГ" и председател на борда на директорите на фирма "Балкан био херб", която произвежда екологично чисти билки, чайове и подправки.

В Европейския съюз пазарът на органични продукти се оценява на около 2 млрд. долара. Главните конкуренти на ЕС - и като потенциален пазар, и като производство, са Китай и Индия. В страните от ЕС с биологични култури са заети между 2% и 10% от общите земеделски терени. Най-голям дял те имат в Швейцария, Швеция, Дания, Италия, Финландия. Директивите на общността обаче задължават всички страни членки да увеличат площите си с биопродукти до 20% през 2010 г. Това условие би трябвало да важи и за България след присъединяването и, но засега изглежда като невъзможна мисия. Заетите площи с биокултури в момента по оценки на фирмите са някъде под 1% от общите земеделски терени.

Реално пазар на биопродукти в България, все още, няма. Българинът няма почти никакви познания за естеството им и тепърва трябва да се работи за развиването на потребителската му култура. Няма и наложени търговски марки, под които да се продават този тип продукти. В страната освен това, все още, липсват институция и организации, които да контролират и сертифицират биологичното производство, което е най-важната стъпка, за да се развие пазарът, и то на ос-

новата на гарантиран произход и качество на продукцията, Безразборното използване на "био" в наименованията на продуктите също е объркващо за потребителите. Много фирми в България например произвеждат чайове, на опаковката на които е изписано, че са "био", но това не означава, че произходът им е от екологично чист район. Това например важи за чайовете на "Биопрограма", но самата фирма се занимава с производството им още преди в България да се е заговорило за биоземеделие изобщо. А точно символът на опаковката трябва да гарантира произхода на съответния продукт. Заради множеството интерпретации на "био" много европейски държави са въвели по един национален символ. Например в Швеция биопродуктите се бележат със знака KRAV.

"Балкан Биосерт" е първият национален орган за контрол и сертификация на биологична продукция, която работи с добре обучен и висококвалифициран персонал, и предлага качествени и достъпни услуги на биологични фермери, преработватели и търговци.

"Балкан Биосерт" е дружество с ограничена отговорност. Съдружници в тази компания са няколко юридически и физически лица, сред които НПО, търговци и частни лица, работещи в областта на биологичното селско стопанство.

"Балкан Биосерт" е продукт на международно сътрудничество, целящо да отговори на нуждите на българските биологични оператори. Партньорите по този проект - **FIBL** (Научен Институт за Биологично Земеделие, Швейцария), **IMO** (Институт за Пазарна Екология, Швейцария) и "Биоселена" (Фондация за Биологично Земеделие, България) осигуряват техническа помощ на "Балкан Биосерт", като по този начин гарантират професионализма и националното и международно признание на новата компания. Целта е до края на 2007 година "Балкан Биосерт" в качеството си на дружество с ограничена отговорност да е финансово независима сертификационна агенция, сертификатите на която се приемат и признават

на вътрешните и международните пазари.

България вече има регистриран знак в патентното ведомство - "Bio продукт". Знакът е на сдружението "Биопродукт БГ", което с финансиране от швейцарското правителство откри първия специализиран щанд в Централните софийски хали. Сдружението обединява седем фирми - производителки на биологични продукти, и четири неправителствени организации. Под знака "Bio продукт" обаче фирмите могат да продават само в България. Всъщност това са и първите плахи стъпки на българските компании от сектора за пробив на вътрешния пазар.

Безспорно на вътрешния пазар се разкрива огромна ниша пред производителите на биопродукти. В България има много неизползваеми земеделски площи, които са екологично чисти и в тях се крие потенциалът за развитието на този пазар.

Въпреки че до момента не е правено цялостно проучване на почвите, което да доказва, че земята в България е подходяща за екологично чисто производство, това твърдение се приема като безспорен факт. Положителна предпоставка за развитието на биологичното земеделие се оказва намаляването на индустриалното производство през последните години. Най-важното условие при отглеждането на биокултурите е именно екологично чистата земя, която да не е обработвана с минерални торове и химични препарати за растителна защита. Терените, трябва да са далеч от индустриални райони, пътни артерии и масиви с генно модифицирани култури. Задължителното условие, на което трябва да отговарят преработените екопродукти, е произходът им да е от екологично чисти суровини.

Екологично чисти райони

Частични проучвания за замърсеността на земята са правени в някои от полупланинските райони от консултанти по линия на швейцарското правителство. Като екологично чисти, но от гледна точка на замърсяването на въздуха, са определени Централен Балкан, Странджа и Рила. Това са и най-подходящите терени

за отглеждане на диворастящи растения и билки. В момента производството на биопродукция в страната е съсредоточено основно в Родопите, Пазарджишко и в Делиормана.

Според Апостолов (1977) пустеещите земи в страната са близо 30-40% и това са площи, които не са обработвани с години и които са подходящи за биопроизводство. Според него биопроизводството не може да стартира, без да бъде направен биологичен анализ на почвите. Фирмите, които се занимават с биопроизводство, са задължени да правят такива анализи веднъж годишно, тъй като без наличието му няма да им бъде издаден сертификат, позволяващ реализацията на продукцията на външните пазари.

За да реализират продукцията си на външните пазари, българските производители се сертифицират от чуждестранни организации. Причината за това, от една страна, е липсата на сертифициращ орган в страната. Сега първи опит да бъде създадена такава организация правят "SGS - България", дъщерна организация на "SGS интернешънъл" и "Балканбиосерт" ООД, Пловдив. Производителите обаче гледат със смесени чувства на евентуалното създаване на български сертифициращ орган. От една страна, те се надяват, че така ще намалят разходите си за сертифициране. От друга страна обаче, поне на първо време българската организация едва ли ще бъде международно призната. А компаниите в този сектор работят главно за международния пазар и няма да имат полза от такъв чисто "вътрешен" сертификат, който не важи зад граница.

Биопродуктите по принцип са по-скъпи от конвенционалните, защото при този тип производство добивите са по-ниски, ползва се ръчен труд, а дори за някои продукти като конфитюрите например се внася тръстикова захар. Друга гледна точка към проблема е, че в България биологичното производство не се субсидира, за разлика от ЕС, и затова ценовата разлика между него и конвенционалното се измер-

ва в пъти. Мярка 3.1 по САПАРД, по която трябва да бъдат усвоени 12 млн. евро за биологично земеделие, все още, не е стартирала.

Реализация на биопродуктите

Българските фирми работят по поръчка от чужбина, като изнасят продуктите в непреработен вид. Контрагентът им в съответната страна преработва или преупакова продукта и го продава със свой етикет и под своя марка. На опаковката задължително се слага и кодът на сертифициращата организация, което е гаранция, че продуктът е "био". Организациите, които се занимават със сертификация в тази сфера, са над 200 само в ЕС.

Директива 2092/91 на ЕС подробно описва условията, на които трябва да отговарят продуктите, за да получат биосертификат. За растенията най-важното условие е чистотата на почвите и семената, от които се произвеждат. За животните има специални изисквания към начина на отглеждане и към сградите, в които става то. За да са в категорията "биопродукти", животните например не трябва да бъдат връзвани (така отпадат около десет болести при тях) и не трябва да са лекувани с антибиотици или да са третирани с хормонални препарати. По мнение на експерти от сектора, овцете отговарят най-пълно на условията за биопродукция. Засега обаче в България няма сертифицирано биологично производство на продукти от животински произход.

Условието за сертифициране на биологичен продукт е да се сертифицира всеки етап от производството му. Например биологичен чипс може да се получи от отглеждани при специални условия картофи и слънчоглед (за олиото) и при специални условия за производството му. Ако един продукт съдържа различни съставки, всяка, която е над пет процента от теглото му, трябва да е "био", за да получи и той такъв етикет.

Търсене на произведения в

България биопродукти

Най-търсените биопродукти, които се произвеждат в страната и се изнасят, са

диворастящи и биологично отглеждани растения и билки, чайове, подправки, сушени плодове, гъби, мед, а също и горски плодове като малини, къпини, ягоди, които се преработват в конфитюри. Произвеждат се и екологично чисто етерични култури и масла от тях. В това число влиза и розовото масло, за което има търсене в Швейцария, Германия и Франция. Биологично розово масло произвеждат група фермери от района на Карловско, които членуват във фондацията "Биоселена". За сравнение - цената на "биологичното" розово масло достига 5500 евро за литър срещу около 3000 евро на конвенционалното. За износ в Германия фирма "Гимел" произвежда екологично чисти домати и краставици. Двете страни, за които се изнасят най-много биопродукти, са Германия и Швейцария.

За биопроизводството в растениевъдството липсват общи статистически данни. Министерство на земеделието и продоволствието не е правило пазарни проучвания за този сектор и перспективите за развитието му, въпреки че на биоземеделието се залага като на основен приоритет, тъй като това е приоритет и в политиката на Европейската общност. Причината за липсата на информация е, че чуждестранните контролни органи, които сертифицират биологичното производство в България, не са задължени да изпращат информация в Министерството на земеделието и продоволствието или в друга държавна институция за контролираните от тях производители. Самите фирми също подават данните си директно на международните организации. Освен това компаниите, които се занимават с биоземеделие в България, обикновено имат и "конвенционално" земеделско производство и статистиката не отчита каква част от общото е "био" и каква - конвенционално производство.

Европейският съюз подготвя по-стриктни правила за производство и продажба на биологичните (или органични) продукти, чието търсене през последните години рязко нарасна. Целта е потреби-

телите да получат по-големи гаранции срещу вероятността от замърсяване на тези продукти с генно модифицирани организми. По правило биопродукцията се отглежда по естествен път, без употреба на пестициди, медикаменти или други химични препарати, затова и критериите за безопасност са по-високи.

Комисията по земеделие одобри консултативния доклад за сертифициране, етикетирание и системите за контрол в биоземеделието, предложен от френски екологични организации. Въз основа на него ще се изработят нови, по-стриктни правила към биопродуктите. В рамките на Европейския съюз органичните култури се отглеждат върху 3,6% от земеделските площи. Всяка година обаче те нарастват с около 30 на сто. Въпреки трикратно по-високите цени от тези на конвенционално произведените култури, търсенето на биопродукти продължава да расте.

Според Еврокомисията не е законно да се продават хранителни продукти със съдържание на генно модифицирани организми (ГМО), освен ако това заразяване е случайно. Дори и в този случай то не трябва да превишава определения от ЕС праг от 0,9% ГМО съдържание. Самите производители трябва да гарантират, че са предприели всички мерки срещу заразяването с ГМО. Комисията по земеделието счита, че европейското лого за храни, в които 95% от съдържанието е органично, и терминът ORGANIC трябва да са задължителни за биопродукти, като трябва да се използват и познати за потребителите обозначения на частните сертификационни организации. Всяка държава членка трябва да гарантира, че системата ѝ за контрол проследява всички етапи на производство и дистрибуция на биопродукти. Според еврокомисарите трябва да се засили и контролът върху вноса на биопродукти.

Инвестициите в малки и средни предприятия и селскостопански ферми, като основен приоритет за България

Инвестициите в малки и средни пред-

приятия и селскостопански ферми са основен приоритет в развитието на селските райони след влизането на България в Европейския съюз.

Според критериите на Европейския съюз селски район е този с гъстота на населението под 150 души на квадратен километър. В България 231 от 264-те общини отговарят на този показател и затова голяма част от финансирането ще бъде насочено към тези региони. По разчети на МЗП през 2007 г., бизнесът в тези общини ще получи 361 млн. лв. от европейските фондове и от държавата. Средствата ще се изплащат от Разплащателната агенция, която ще ги насочва в различни направления - земеделие и животновъдство, преработвателна индустрия, екологично земеделие, горски проекти, професионално образование и др. В момента по програма САПАРД основно се финансират проекти в мандри, месопреработвателни предприятия и животновъдни ферми. Освен тях в бъдеще ще се подкрепят иновациите в хранително-вкусовата промишленост, животновъдството и земеделието.

От 2007 г. държавата чрез фонд "Земеделие" подпомага пилотно производителите на биологична продукция в 6 малки общини - Малко Търново, Котел, Батак, Вършец, Чупрене и Болярово. Млекопроизводителите там получават високи субсидии за предадено качествено мляко от тези в останалите райони на страната. С предимство се подпомагат и инвестиционни проекти в селското стопанство и в алтернативните форми на заетост.

Опазването на околната среда е втората цел, затова и около 25 на сто от парите, които годишно ще се дават, са за подобряване качеството на почвите и въздуха. С предимство ще се подпомагат залесителни и други горски проекти, които ограничават ерозиите и запазват биоразнообразието в природата.

До 2013 г. се очаква рязко да се увеличи и площите за производство на биопродукция. Ако сега те се отглеждат върху

0,6% от територията на страната, до 2013 г. тези площи трябва да достигнат 8%, сочи стратегията за биоземеделие. Според регистъра на агроминистерството лиценз за биопроизводство имат само 59 производители. До края на годината МЗП трябва да определи какъв процент от средствата ще са за финансиране на проекти в биопродукция. Допълнителни средства има и за екологични проекти по програма САПАРД, като се очаква до лятото Еврокомисията да акредитира българската агенция по тази мярка.

Създаването на организации на земеделските производители е изключително важно, защото според критериите на ЕС те се подпомагат с приоритет. Годишно около 2,5% от парите за селските райони се дават точно на подобни лидерски обединения. Досега в страната са създадени 2-3 подобни организации.

След 2007 г. лидерските организации ще бъдат обединени в национална селска мрежа, в която ще бъдат включени всички неправителствени и бизнес организации по места. Тя ще поддържа електронна база данни с потенциалните възможности за сътрудничество между българските и европейските структури.

За да бъде "био" едно производство, то трябва да бъде произведено по определен начин, процесът да бъде контролиран от съответна организация, която после да потвърди (сертифицира), че всички условия са били спазени.

В Англия, където според официални данни 80% от семействата пазаруват биологично произведени селскостопански продукти, най-голямата агенция за

сертифициране е Soil Association. Това е благотворителна организация. Печалбите, които асоциацията реализира, се използват за финансиране на биоземеделието. В цяла Европа биопродуктите се радват на небивал интерес, големите вериги в САЩ се състезават за доставка и реализация на такава продукция и от това до голяма степен зависи дали са успешни или не. Има цели супермаркети, реализиращи биологична продукция. Засега в България няма информация и мотивировка за доставка и реализация на такава продукция с изключение на магазините от верига "Била" през последните месеци.

Биологичното производство на продукти в растениевъдството и животновъдството в България е императив не само с оглед на възможностите за експорт. Следва да се подчертае, че изключителният интерес на американските консуматори към биологично произведените храни е последица от задълбочени проучвания, които показват, че минимум 40% от раковите заболявания се предизвикат от вредни съставки в хранителните продукти. Подобни проучвания са проведени и в страните от ЕС и е доказано, че замърсяването на храните с нитрати или пестициди е причина за канцерогенеза. Това е причина за повишеното търсене на биологично произведени селскостопански продукти. Доказано е, че тяхната в пъти по-висока цена в сравнение с конвенционалните се компенсира с намалената заболяемост и смъртност от актуални заболявания, каквито са раковите или алергиите.

Литература

Конференция биологично земеделие. 2007. Проучване на възможностите за развитието на веригата на биологичните продукти в България и индетифициране на подходи за краткосрочното представяне на биологични продукти на вътрешния пазар.

НАРЕДБА № 22 от 04.07.2001 г. за биологичното производство на растения, растителни продукти и храни от растителен произход и неговото означаване върху тях.

Директива 2092/91 на ЕС.

Официален вестник на Европейския съюз L 189/1 - публикуван РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 834/2007 НА СЪВЕТА от 28 юни 2007 година относно биологичното производство и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 2092/91.

<http://www.balkanbiocert.com> ; <http://www.gorichka.bg/index> ; <http://www.soilassociation.org> ;

<http://www.hipp.co.uk>